

Cílem hospodářského sjednocování je vytvoření velkých hospodářských prostorů, jež podle nauky moderní geopolitiky (Kjellén, Haushofer) umožní rozumné a správné uspořádání světového hospodářství a zajistí jednotlivým vedoucím národům jejich životní prostor, t. j. území nezbytné k politickému, kulturnímu a hospodářskému rozvoji. Problém malých národů a jejich životního prostoru vedle a v rámci velkých prostorů se dá právě vyřešit pomocí celních unií.

S politikou velkých prostorů úzce souvisí nebo je jí podmíněna politika autarkie, a to nejen pro mimořádné doby krise nebo války, ale i pro normální doby, kdy bude důležitým úkolem, aby se autarkní větší celky správně začlenily do světového hospodářství, čímž se umožní spojení a vyrovnání autarkie se zahraničním obchodem a rozumná dělba práce ve světovém hospodářství (srov. projevy ministra Funka). Pro autarkní cíle mívá proto také celní unie obyčejně sklon k ochranářství.

S autarkií opět souvisí jako předpoklad a metoda praktického provedení politika řízeného hospodářství; řízené hospodářství zesílilo v krizi a je nezbytné ve válce. I zde bude úkolem najít později v normální době správnou míru řízeného hospodářství, aby se zachovala a nepodlomila osobní iniciativnost a podnikavost a rozřešit otázku, do jaké míry a jakými metodami je řízené hospodářství možné v mezinárodním obchodě a ve světovém hospodářství, kam přirozeně nesahá přímo mocenský vliv jednotlivých států, takže i autarkní státy se musí o účasti na světovém trhu dohodovat smluvně.

Rychlý vývoj posledních let vede k realizaci myšlenek a projektů, jež se stále v různých obměnách v literatuře i politice vracejí od dob francouzské revoluce až do doby dnešní a jichž uskutečnění narazilo dříve buď na nepřekonatelné překážky mimohospodářského rázu nebo ještě častěji na nepochopení politiků i praktických hospodářů. Celní unie německá s Východní markou, Sudety a Protektorátem v rámci jednotné říše vytváří novou střední Evropu a připravuje budoucí organizaci celé Evropy, při níž pravděpodobně celní unie opět bude hrát důležitou úlohu.

Dr. ZDENĚK FAFL.

OBECNÉ DŮSLEDKY CELNÍ JEDNOTY PRO NAŠE HOSPODÁŘSTVÍ.

Význam celního včlenění Protektorátu Čechy a Morava do rámce Německé říše je tak značný pro budoucí vývoj hospodářských poměrů, že se jeví nutným věnovat tomuto vyřešenému poměru více pozornosti. V této úvaze si chceme jen ujasnit dvojí: kterých výseků hospodářského života a jakým způsobem se jich celní jednoty dotýká.

Celní unie a celní zapojení je nakonec ve svých důsledcích velmi shodné. V obou případech dochází k sloučení dvou nebo více celních, t. j. hospodářsky samostatných území v jeden hospodářský, pokud se týče celní celek. Zrušení celní hranice mezi dvěma hospodářskými celky umožňuje volné plynutí statků, tedy zboží, kapitálu a práce z jednoho do druhého, a naopak. Předpokládá tedy spojení dvou nebo více celních území jednotným celním tarifem, který odstraňuje překážky vzájemné volné směny. Tím ovšem vzniká souhrn problémů, jak uspořádat na nové vhodné základně poměry výrobní, spotřební a od-

bytové, otázky vyrovnání cen za statky a práci, nové uspořádání zahraničního obchodu vůči třetím státům, otázky sociální a pod. Celní zapojení může dokonce vyvolat nutnost přeorganizování celé vnitřní struktury hospodářské a zahraničního obchodního styku na jiné základy. Přizpůsobování, které pro jeden nebo oba dříve samostatné hospodářské celky vzniká, může a má být pomalé, aby nedošlo k překotným změnám, znamenajícím někdy obrát k horšímu. Při tom však nutno považovati toto přizpůsobování za trvalý a soustavný zjev, sahající až k docílení úplné jednoty ve všech složkách hospodářských, nebo i právních a sociálních, a to hlavně tam, kde se oba póly dříve samostatně činných a snad i jinými hledisky ovládaných hospodářských zájmů rozcházejí.

Jednota, jež směřuje k vzájemnému přizpůsobení dvou odchýlených hospodářských struktur, může tedy být provedena do podrobném zkoumání všech výseků a odvětví životních zájmů, jež mají být společně upraveny. Proto nutno považovati za nejvyšší rozmyslné, že se zapojení Protektorátu do Říše provedlo po podrobném prozkoumání a osvětlení hledisek všech oborů vzájemného splnutí v relativně delší době, i když požadavek uspořádání nového uspořádání byl podporován branným konfliktem, jenž nutně vyžaduje jednotného vedení nejen politického a vojenského, ale i hospodářského. Bylo-li přes to ponecháno dosti času k provedení nové úpravy, nutno z toho usuzovati, že veškeré změny, jež vzniknou nebo jsou plánovány, byly dobře uváženy do všech důsledků, aby se tak zabránilo oboustranně jakýmkoliv škodám nebo potížím. Hospodářství Čech a Moravy dostává se tedy formálně i materiálně pod říšskou výsost, čímž vzniká jedno

h o s p o d á ř s k é s p o l e č e n s t v í .

Toto zapojení lze dnes považovati za součást velkého programu nového hospodářského uspořádání v Evropě.

Zapojením vzniká především urychlený přizpůsobovací proces nového hospodářského pořádku. Stát, do něhož byl Protektorát zapojen i hospodářsky, se nedívá na národ jako na řadu vedle sebe jsoucích jednotlivců, nýbrž jako na celek, společenství. Toto národní společenství je objektem státní péče. I když si tedy mimořádné poměry vyžádaly v mnohém směru zásahu do dosavadního individuálního pořádku, bude nutno počítati s urychlenými opatřeními organizačními, která dosavadní hospodářskou skladbu, řízenou subjektivními hledisky, doplní nadstavbou nového pořádku, měnící subjektivní spokojenost v péči o národní pospolitost. Bude proto jistě hospodářský vývoj více řízen veřejnými zásahy i tam, kde tomu dosud nebylo. Tento pořádek projeví se pochopitelně ve všech složkách hospodářské organizace. — Odstraněním překážek, jež dosud brzdily volný hospodářský styk mezi oběma celky, vzniká

p ř e d p o k l a d p r o š i r o k ý o b ě h s t a t k ů .

Volný styk vyžaduje však určité úpravy poměrů ve výrobě a spotřebě. I když průmyslová výroba Říše a Protektorátu je v poměru k jiným evropským zemím velmi vyspělá, mohlo při volném styku spojených území dojít k vyhledávání kvalitnějšího zboží jednoho území a jeho rychlému plynutí do dřívější celní ciziny. Vznikl by tak

na jedné straně přebytek vyrobeného zboží, na druhé straně nedostatek zboží ke krytí vlastní potřeby. Tu jistě vhodně zasáhne řízené hospodářství, které může cestou kontingentace nebo jiných instrumentů zabránit podobným nezdravým zjevům. Prakticky byla tato otázka vyřešena před splnutím obou území jednak uzavřením mnoha meziprůmyslových dohod, upravujících tržové a odbytové podmínky, jednak možností průmyslových organizací k vydávání závazných příkazů k úpravě odbytových a výrobních možností, konečně i různé vyhlášky, obsahující zákazy o přemísťování určitých druhů zboží. Tato přechodná ochrana trhů je nutná k zamezení poruch ve výrobě i spotřebě. Výrobní podnikání nemůže ovšem být řízeno jen hledisky vnitřní potřeby, ale i zahraniční směny. Na tomto poli nelze tedy očekávat překvapných změn, zejména po dobu válečné konflagrace. Ovšem po stránce organizační může jít přizpůsobovací proces poměrně rychle. Nesporně však bude každé výrobní odvětví hledat cesty k výrobní a správní racionalisaci za využití zkušeností téhož odvětví v druhém spojeném území. Podobně i v odbytu mohl by neuvážený krok způsobit mnoho výrobních nesnází. Proto i tu se ponechává do určité míry volnost k autonomnímu uspořádání na zásadě vzájemné spolupráce.

P r ů m y s l a z e m ě d ě l s t v í .

Pozorujeme-li v průmyslovém podnikání několik problémů, jež byly nebo jsou a budou postupně vyřízeny jistě s potřebným citem, aby zapojením nedošlo k vážnějším poruchám, je otázka zemědělského podnikání ulehčena potud, že se tu vlastně obě země už dříve dobře doplňovaly, takže tu nemohlo dojít k zvláštní soutěži, jež by se mohla objevit v různých odvětvích průmyslového podnikání. Zemědělské podnikání Protektorátu má výhodu hladkého odbytu svých přebytků do říšského prostoru, stejně jako území Říše k doplnění zemědělských nedostatků Čech a Moravy. Po stránce organizace výroby může zdejší zemědělství nalézt mnoho dobrých vzorů v říšském podnikání, jichž aplikace může přinést zlepšení pro oba dřívější hospodářské celky. I řízené hospodářství v zemědělství bylo velmi pokročilé a stále ještě je na postupu, takže na tomto poli bude poměrně málo třecích ploch. Některá nová opatření mají více povahu mimořádnosti k zajištění výživy ve prospěch národní pospolitosti.

Jedním z nejdůležitějších výseků hospodářských po odstranění celní hranice je

n o v é u s p o ř á d á n í p o m ě r ů v z a h r a n i č n í s m ě n ě .

Jednota předpokládá recepci celního sazebníku. Dřívější cla byla přizpůsobena produkční schopnosti Čech a Moravy a neměla v žádném směru brzdit výrobní rozvoj. Nová cla mohou být proti dřívějším buď vyšší nebo nižší, čímž by nastala určitá nerovnováha. Při vyšším clu mohl by být stížen dovoz statků, nutných k domácí výrobě, při nižších clech mohlo by zboží z třetích států ohrozit domácí produkci, nepřizpůsobenou dosud říšským poměrům. Aby nedošlo k poruchám rovnováhy, udržované výší cla, musela být i po celním zapojení ponechána v platnosti některá opatření, která by do jisté míry vyrovnávala nesrovnalosti mezi vyššími a nižšími cly. Proto

vzhledem k možnosti záplavy cizím zbožím při nižším clu se ponechává na ochranu protektorátního hospodářství povolovací řízení, jež může ochránit domácí výrobu od přílišného dovozu z ciziny. Při vyšších clech se poskytují aspoň na přechodnou dobu určité úlevy do doby, než bude možné přizpůsobení se novým poměrům.

Důsledkem celního zapojení je též nutnost jednotného sjednání obchodně-politických smluv s třetími státy. Tyto nové dohody mají za dnešních poměrů stanoviti vzájemné vývozní a dovozní kontingenty zahraniční směny statků mezi smluvními státy. Při uzavírání jest tedy dbáti toho, aby společný kontingent nebyl nižší než součet dosavadních kontingentů obou sloučených území a dále aby výhody, jež podle dřívějších smluv příslušely péči oné z obou spojených zemí, zůstaly zachovány i po splnutí v jeden celek. Tyto nové dohody nemohly ovšem být uzavírány teprve po celním zapojení. Proto Říše již po mnoho měsíců vedla jednání s třetími státy, s nimiž smluvila ve zvláštních doložkách nové uspořádání obchodně-politické, jež mělo vstoupit v platnost po celním splnutí. Zástupci protektorátního hospodářství mohli tedy včas uplatňovati u říšských úřadů svoje postuláty a upozorňovati na dosavadní smluvní výhody s nutností jejich ponechání i v budoucnu. Pochopitelně nové smluvní uspořádání dotýká se v mnohém i přesunů devisových a clearingových.

Současně šlo o ujednání výhodných podmínek pro platební styk. Ode dne zapojení provádí se platební styk přes jedno clearingové ústředí, Protektorátu se však ponechává vedení agendy jeho podúctů u cedulového ústavu. Tato nová úprava souvisí ostatně s novým hospodářským uspořádáním v Evropě, jež vyžaduje jednoho clearingového centra. Ústřední vyrovnávání obchodních účtů urychluje proplácení vzájemných pohledávek a vyrovnává tak vzniklá salda. S Říší, již ovšem nelze zahrnovati do zahraničního obchodu, protože jde o volný obchodní styk, stává se i platební styk volný. Aby zahraniční obchod Protektorátu nebyl poškozován vzhledem k překonávání různých a často značných vzdáleností k hranicím druhého státu, je pamatováno i na novou úpravu společných dopravních tarifů, jež nabude platnosti později.

Měna a soustava daňová.

S novou úpravou mezinárodní výměny zboží souvisí i úprava otázky měnových. Měna Protektorátu byla již vnitřně upravena stanovením pevné relace mezi měnovými jednotkami Říše a Protektorátu. Tato relace platí od celního zapojení i pro devisovou cizinu. Učiněná opatření se postarala o to, aby zvláštním vyrovnávacím řízením byly odčiněny eventuální rozdíly.

Stejně důležitou je po celním zapojení i otázka daňové soustavy. Cla jsou určitým přínosem pro veřejnou pokladnu. Zboží, které přichází v úvahu u vývozu, jest zdaňováno nepřímými daněmi jak spotřebními, tak obchodovými. Tyto daně mají velký vliv na výrobní proces. Při nutnosti utvoření shodného výrobního procesu a přiměřených výrobních a prodejních cen, přizpůsobuje se i výše daní, což má vliv na daňový výnos. Tento vliv je tím větší, čím vyšší byly rozdíly mezi nepřímými daněmi obou sloučených celků. Dochází tedy po zapojení postupně ke změně daňové struktury, zejména na poli daní nepřímých. Problematickou je ovšem otázka výběru cel na

hranicích při přechodu zboží. Jelikož kontrola přechodu přes policejní hranici Protektorátu jest dnes nemožná, mohla by pravděpodobně otázka výnosu cel ve prospěch Protektorátu být řešena stanovením určitého klíče.

C e n y.

Zapojení má pochopitelně i značný vliv na cenovou hladinu. Kdyby mělo dojít k spojení dvou celků, z nichž jeden by měl převážně soustavu individualistickou a druhý solidaristickou, došlo by k značným výkyvům cenové hladiny při uspořádání na jednotné basi. V individualistickém hospodářství reguluje cena výrobu a spotřebu; tvorba cen přísluší hospodářskému mechanismu. V hospodářství solidaristickém nebo ústředně řízeném reguluje ceny stát a tím vylučuje volnou soutěž. Zde tedy státní rozhodování usměrňuje samo výrobní možnosti, spotřebu a distribuci a tak zajišťuje hospodářskou rovnováhu. Ceny, docilované ve volné soutěži, jsou obvykle nižší než ceny v hospodářství řízeném. Kdyby tedy došlo k zapojení hospodářství ryze individualistického a měly by být přijaty cenové metody hospodářství řízeného, nastalo by značné zvýšení cen, převraty cenových relací a všeobecné zvýšení cenové hladiny. To by ovšem mělo nepříznivý vliv nejen na vnitřní obchodní trh, ale i na obchod v zahraničí. Proto bylo nutné, již dávno před zapojením, vyřaditi cenu jako regulátora mezi výrobou a spotřebou a regulovati státní autoritou. Po zapojení nemůže v tomto případě dojít k překotnému zvyšování cen, i když cenové hladiny obou dřívějších celků nebyly úplně vyrovnány. Hospodářské řízení má v rukou aparát, kterým může ovládati cenový mechanismus a nepřipustiti nezdravých výstřelků.

P e n ě ž n í t r h.

Také poměry na peněžním trhu musely být po celním zapojení upraveny společně. Kdyby totiž úrokové sazby, jak kreditní, tak debetní byly rozdílné, mohlo by při volném peněžním styku dojít k velkým kapitálovým přesunům, ke škodě té či oné země. Aby se tak nestalo, musely být úrokové sazby kreditní a částečně i debetní upraveny po vzoru Říše; současně musela být zavedena podobná ustanovení o výpovědi vkladů, o maximu volném bez výpovědi a současně byla také nahrazena dosavadní opatření vkladového moratoria.

Snázili jsme se dotknouti se jen povrchně a všeobecně důsledků, jež vyplynuly z odstranění celní hranice. Jistě že již příprava sama si vyžádala velké práce, která dosud ani neskončila. Vyspělé protektorátní hospodářství nalézají po zapojení široký spotřební okruh platebně schopných konsumentů, na druhé straně vyvstává mu vzhledem k vyspělosti říšského průmyslu značná soutěž, která je do jisté míry paralysována meziprůmyslovými dohodami, ale která dále vytváří předpoklady pro racionalisaci jak technickou, tak i správní. Snad se zdá, že jsou mnohé problémy řešeny pod zorným úhlem mimořádných poměrů. I kdyby tomu tak bylo, bude třeba dalších úvah a práce, aby i při přechodu do mírového hospodářství sloužilo zapojení ku prospěchu obou dříve samostatných hospodářských celků.

DR. LEOPOLD CHMELA.